

**EFEKTYWNOŚĆ PRODUKCJI ŻYWCA WIEPRZOWEGO
W GOSPODARSTWACH REGIONU POLSKI
POŁUDNIOWO-WSCHODNIEJ W ZALEŻNOŚCI
OD WIELKOŚCI SKALI PRODUKCJI**

Anna Borecka

Instytut Zootechniki – PIB

Abstrakt. W pracy dokonano oceny efektywności ekonomicznej oraz produkcyjnej chowu trzody chlewnej w regionie Podkarpacia. Porównano trzy grupy gospodarstw rolnych wyspecjalizowanych w produkcji żywca wieprzowego. Badania przeprowadzono w 65 indywidualnych gospodarstwach o różnej skali produkcji. Stwierdzono, iż chów trzody chlewnej przyniósł straty większości producentów, niezależnie od skali produkcji. Jedynie w gospodarstwach o największej skali produkcji uzyskano dodatni dochód z produkcji trzody chlewnej.

Słowa kluczowe: efektywność produkcyjna, efektywność ekonomiczna, skala produkcji, trzoda chlewna

WSTĘP

W Polsce południowo-wschodniej gospodarstwa rolne są bardzo rozdrobnione, co wpływa negatywnie na ich rentowność. Rolnictwo nie ma wyraźnie specjalistycznego kierunku. Jest prowadzone w gospodarstwach rodzinnych i ma wielokierunkowy charakter. W 2007 roku pogłowie trzody chlewnej w regionie Podkarpacia stanowiło 1,8% pogłowia krajowego i wynosiło 331,5 tys. szt. Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR utrzymywała się na poziomie 43,2 szt. wobec 112,1 szt. w kraju [Rocznik Statystyczny 2008].

Według danych Urzędu Statystycznego w Rzeszowie w 2007 roku blisko 66% gospodarstw utrzymywało od 1 do 4 sztuk trzody chlewnej, a 23,7% gospodarstw od 5 do 19 sztuk. Zaledwie w 10,5% gospodarstw hodowano 20 sztuk i więcej [Rolnictwo...

2008]. Taka wielkość produkcji nie jest w stanie zapewnić jej wysokiej opłacalności, pozwalającej na akumulację środków finansowych na rozwój inwestycyjny i technologiczny gospodarstw. W ostatnich latach minimalna skala produkcji tuczników, która zapewniłaby uzyskanie parytetowego dochodu rolniczego, wynosiła od 500 do 600 sztuk [Okularczyk 2003, 2004 a, b]. Można zatem stwierdzić, że większość rolników prowadzi produkcję trzody chlewnej na zbyt małą skalę.

Niezgodność kierunku produkcji w stosunku do zasobów gospodarstwa pociąga za sobą niepełne i nieoptymalne wykorzystanie tych zasobów oraz mniejsze od możliwości wyniki produkcyjne i ekonomiczne [Okularczyk 2004 b, Kałuża 2002, Woś 2000].

Lata 2007-2008 były niekorzystne dla producentów żywca wieprzowego. Pogarszająca się sytuacja na rynku świń wpłynęła na załamanie produkcji trzody chlewnej. W ostatnich latach odnotowano rekordowo wysokie ceny zbóż oraz pasz, a także rekordowo niskie ceny skupu trzody. Chów trzody przyniósł zatem straty większości producentów, niezależnie od regionu kraju, skali produkcji, czy też utrzymywanej rasy.

MATERIAŁ I METODY

Badania zostały przeprowadzone w 2008 roku w regionie Polski południowo-wschodniej. Analizą objęto 65 gospodarstw, utrzymujących trzodę chlewną w cyklu zamkniętym, w których była ona głównym kierunkiem produkcji. Wybrane do badań gospodarstwa zostały podzielone na grupy w zależności od wielkości stada podstawowego:

- grupa I, do 5 loch – 43 gospodarstwa,
- grupa II, 6-15 loch – 16 gospodarstw,
- grupa III, pow. 15 loch – 6 gospodarstw.

Materiałem źródłowym były dane liczbowe oraz opisowe, udostępnione przez producentów rolnych w wywiadzie. Dane dotyczące wyposażenia badanych gospodarstw w środki do produkcji, organizacji produkcji, uzyskiwanych wyników produkcyjnych, a także opłacalności produkcji zostały porównane ze średnimi danymi dla gospodarstw specjalizujących się w tuczu trzody chlewnej opartym na normatywach.

Do obliczenia efektywności ekonomicznej produkcji trzody chlewnej w zależności od wielkości skali produkcji przyjęto podział kosztów na koszty bezpośrednie oraz pośrednie. Do kosztów bezpośrednich zaliczono: koszt pasz własnych po kosztach ich wytworzenia, koszt pasz pochodzących z zakupu, koszt odchowu prosiąt, koszt związany z zakupem zwierząt hodowlanych, koszt inseminacji, leków i usług weterynaryjnych, koszt środków dezynfekcyjnych, koszt surowców energetycznych oraz inne koszty, które bezpośrednio i jednoznacznie można przypisać tej gałęzi produkcji. Obliczono nadwyżkę bezpośrednią na 1 kg wyprodukowanego żywca wieprzowego oraz 1 tuczniaka, dochód z produkcji trzody chlewnej (działalności) oraz dochód rolniczy netto.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Warunki produkcji w wybranych do badań gospodarstwach mimo indywidualnych różnic były zbliżone. Gospodarstwa były dobrze wyposażone w środki trwałe. Posiadały niezbędne do produkcji budynki inwentarskie, były także dobrze wyposażone w sprzęt do

produkcji rolnej. Dominującą rasą w badanych gospodarstwach była polska biała zwisłoucha i wielka biała polska, a także rasy pochodzące z krzyżówek ras krajowych z rasami Duroc × Pierain. Odchów prosiąt, jak również produkcja tuczników odbywały się w podobnych warunkach środowiskowych. Udział w żywieniu pasz własnych oraz pasz z zakupu zależał od areалу gruntów ornych w poszczególnych gospodarstwach.

Liczba osób na stałe zamieszkałych w gospodarstwie w podziale na skalę produkcji wyniosła średnio 4,32 osoby z rozproszeniem od 4,26 do 4,50. Średnio we własnym gospodarstwie pracowało 2,33 osoby. Średnio 1,44 osoby pracowało poza gospodarstwem, a 1,49 osoby otrzymywało rentę bądź emeryturę (tab. 1).

Tabela 1. Wybrane informacje produkcyjne w gospodarstwach utrzymujących trzodę chlewną w regionie Polski południowo-wschodniej

Table 1. Some information on production in pig farms from south-eastern Poland

Wyszczególnienie Specification	Grupa 1 1st group	Grupa 2 2nd group	Grupa 3 3rd group	Średnio Average
Liczba osób w gospodarstwie domowym Number of members in agricultural farm	4,26	4,50	4,33	4,32
Liczba osób pracujących w gospodarstwie rolnym Number of workers in farm	2,26	2,47	2,50	2,33
Liczba osób pracujących poza gospodarstwem Number of workers out of the farm	1,42	1,60	1,00	1,44
Liczba osób otrzymujących rentę/emeryturę Number of retired members	1,54	1,44	1,00	1,49
Przeciętna wielkość gospodarstwa (ha) Average farm area (ha)	11,65	20,33	34,60	15,90
Powierzchnia zasiewów i upraw (ha) Area of sowings (ha)	9,53	18,04	33,30	13,82
Powierzchnia użytków zielonych (ha) Agricultural land area (ha)	1,35	1,76	1,22	1,45
Powierzchnia własna gospodarstwa (ha) Agricultural own land area (ha)	9,29	14,66	19,52	11,59
Powierzchnia dodzierżawiona w gospodarstwie (ha) Agricultural lease land area (ha)	1,93	5,46	15,09	4,02
Liczba wyprodukowanych tuczników (szt./rok) Annual production of pigs (pcs/year)	65,67	152,78	609,17	141,59
Średnia cena 1 kg żywca (zł) Average price per 1 kg pig (PLN)	3,67	3,68	3,48	3,65

Źródło: obliczenia na podstawie badań własnych.
Source: own calculations based on own research.

Gospodarstwa w regionie Polski południowo-wschodniej są bardzo zróżnicowane pod względem wielkości. Średnia powierzchnia gospodarstw poddanych analizie wyniosła 15,90 ha i wahała się w zależności od skali produkcji od 11,65 ha (gr. 1) do 34,60 ha (gr. 3). W badanych gospodarstwach zaobserwowano rozdrobnienie powierzchni.

W gospodarstwach o najmniejszej skali produkcji, tj. utrzymujących do pięciu loch, powierzchnia zasiewów oraz upraw wynosiła 9,53 ha, natomiast w gospodarstwach o największej skali produkcji (utrzymujących pow. 15 loch) 33,30 ha; średnio w całej badanej populacji 13,82 ha. Średnia powierzchnia zasiewów i upraw we wszystkich grupach była większa niż średnia dla regionu. Powierzchnia użytków zielonych była najmniejsza w gospodarstwach o największej skali produkcji żywca wieprzowego (tj. 1,22 ha), natomiast największa w gospodarstwach utrzymujących od 6 do 15 loch (1,76 ha) (tab. 1). Poddane analizie gospodarstwa cechowały się stosunkowo dużą powierzchnią gospodarstwa rolnego, jak na warunki tego regionu, a przede wszystkim dużym obszarem użytków rolnych.

Przeciętna roczna sprzedaż tuczników we wszystkich badanych gospodarstwach wyniosła 141,59 sztuki w roku. W gospodarstwach grupy 1 odnotowano sprzedaż na poziomie blisko 66 sztuk rocznie, natomiast w gospodarstwach o największej skali produkcji (gr. 3) sprzedaż wyniosła średnio ponad 609 sztuk na rok (tab. 1).

Średnia masa końcowa sprzedanych tuczników była zbliżona i oscylowała wokół 115,84 kg (tab. 2). Średnie dzienne przyrosty w całym okresie tuczu wyniosły 667,22 g. Najmniejszy dzienny przyrost, wynoszący 662,08 g, odnotowano w gospodarstwach grupy 1 (tab. 2), natomiast największy dzienny przyrost, wynoszący 760,00 g, uzyskano w gospodarstwach grupy 3 (tab. 2).

Tabela 2. Informacje produkcyjno-hodowlane w gospodarstwach produkujących żywca wieprzowy w regionie Polski południowo-wschodniej

Table 2. Information on production and breeding in pig farms from south-eastern Poland

Wyszczególnienie Specification	Grupa 1 1st group	Grupa 2 2nd group	Grupa 3 3rd group	Średnio Average
Zużycie paszy na 1 kg przyrostu (kg) Feed used per 1 kg increase of body weight (kg)	3,15	3,08	2,81	3,11
Średnia końcowa masa ciała tuczniaka (kg) Average body weight at slaughter (kg)	115,84	115,87	115,83	115,84
Średni dzienny przyrost masy ciała (g) Average daily gains (g)	662,08	667,92	760,00	667,22

Źródło: obliczenia na podstawie badań własnych.
Source: own calculations based on own research.

W gospodarstwach poddanych analizie technologia produkcji żywca wieprzowego oparta była prawie wyłącznie na paszach suchych, zużycie ziemniaków było minimalne, a zużycia pasz objętościowych nie odnotowano w ogóle (tab. 2). Średnio w regionie przeciętne zużycie paszy na 1 kg przyrostu tuczniaka wyniosło 3,11 kg. Najmniejsze odnotowano w gospodarstwach o największej skali produkcji (gr. 3), a największe w gospodarstwach o najmniejszej skali produkcji. Wynosiło ono odpowiednio 2,81 kg oraz 3,15 kg (tab. 3).

W celu ustalenia dochodowości produkcji trzody chlewnej obliczono nadwyżkę bezpośrednią w przeliczeniu na 1 kg żywca wieprzowego. W tabeli 3 zostały przedstawione koszty bezpośrednie, wielkość dochodu z produkcji żywca wieprzowego oraz wielkość dochodu rolniczego netto w gospodarstwach w zależności od skali produkcji.

Tabela 3. Mierniki efektywności ekonomicznej produkcji żywca wieprzowego w regionie Polski południowo-wschodniej (wartości średnie dla grup)

Table 3. Measures of the economic efficiency of pig production in south-eastern Poland (means for groups)

Wyszczególnienie Specification	Grupa 1 1st group	Grupa 2 2nd group	Grupa 3 3rd group	Średnio w regionie Average in region
Produkcja żywca wieprzowego (kg) Scale of production (kg)	7 061,67	17 509,46	71 304,17	15 753,67
Koszty bezpośrednie na 1 tucznika (zł/szt.) Direct cost of production per 1 live pig (PLN/pcs)	296,55	340,66	230,50	282,64
Koszty bezpośrednie na 1 kg żywca (zł/kg) Direct cost of production per 1 kg pig (PLN/kg)	2,56	2,94	1,99	2,57
Nadwyżka bezpośrednia na 1 tucznika (zł/szt.) Gross margin per 1 live pig (PLN/pcs)	122,79	95,01	118,15	109,98
Nadwyżka bezpośrednia na 1 kg żywca (zł/kg) Gross margin per 1 kg pig (PLN/kg)	1,06	0,82	1,02	1,00
Dochód z działalności na 1 tucznika (zł/szt.) Agriculture income per 1 live pig (PLN/pcs)	-14,25	-8,07	11,34	-8,79
Dopłaty i inne subsydia (zł/rok) Surcharge and subsidy (PLN/year)	6 161,27	49 651,09	98 860,33	25 423,29
Dochód rolniczy netto na 1 tucznika (zł/szt.) Agricultural income netto per 1 live pig (PLN/pcs)	13,25	32,40	58,62	22,16

Źródło: obliczenia na podstawie badań własnych.
Source: own calculations based on own research.

W gospodarstwach Polski południowej-wschodniej dochód z działalności w przeliczeniu na 1 tucznika wyniósł średnio -8,79 zł i wahał się od -14,25 zł/szt. do 11,34 zł/szt. (tab. 3). Średnie koszty bezpośrednie produkcji 1 kg żywca wyniosły 2,57 zł/kg, najmniejsze uzyskały gospodarstwa grupy 3 (1,99 zł/kg) a największe grupy 2 (2,94 zł/kg). Największy dochód rolniczy netto w przeliczeniu na 1 tucznika uzyskały gospodarstwa o największej skali produkcji (tab. 3).

Dotatni dochód rolniczy netto w przeliczeniu na tucznika był zasługą uzyskanych dopłat i subsydiów, które zrekompensowały ujemny dochód z działalności w grupie gospodarstw utrzymujących do 15 loch.

PODSUMOWANIE

Skala produkcji żywca wieprzowego w badanych gospodarstwach odegrała znaczącą rolę w końcowych wynikach produkcyjnych oraz ekonomicznych. Gospodarstwa Polski południowo-wschodniej o największej skali produkcji uzyskały lepsze wyniki od gospodarstw produkujących na mniejszą skalę.

W gospodarstwach tych odnotowano najmniejsze koszty bezpośrednie i największy dochód z działalności oraz dochód rolniczy netto w przeliczeniu na 1 tucznika w porównaniu z pozostałymi gospodarstwami oraz ze średnią dla regionu.

Potwierdza to, iż niewielka skala produkcji jest jednym z czynników wpływających na wielkość kosztów produkcji, i to czynników decydujących o jej dochodowości, szczególnie w regionach o rozdrobnionym rolnictwie.

LITERATURA

- Kaluża H., 2002. Potencjał produkcyjny polskiego rolnictwa w warunkach jednoczącej się Europy. *Przeł. Hod.* 5, 6.
- Okularczyk S., 2003. Obecne relacje pomiędzy cenami żywca a cenami detalicznymi przetworów wieprzowych. *Trzoda Chlew.* 4, 8-11.
- Okularczyk S., 2004 a. Profitability trends in pig production in 1991-2003. *Ann. Anim. Sci.* 4 (1), 197-203.
- Okularczyk S., 2004 b. Tendencje w opłacalności produkcji trzody chlewnej w ostatnim trzynastolecu. *Zesz. Nauk. PTZ* 72 (2), 245-252.
- Rocznik Statystyczny. 2008. GUS, Warszawa.
- Rolnictwo w województwie podkarpackim w 2007 r. 2008. *Maszyn.* Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów.
- Woś A., 2000. Mechanizmy restrukturyzacji rolnictwa. Wyd. IERiGŻ, Warszawa.

EFFICIENCY OF LIVE PIG PRODUCTION IN FARMS FROM SOUTH-EASTERN POLAND ACCORDING TO SCALE OF PRODUCTION

Summary. The aim of the paper was to estimate economic and production efficiency of farm pig production in the Podkarpacie region. Economic results were presented in different scale of production. The survey was conducted in 65 individual farms. It was stated that pig production brought losses to majority of the producers independently of the scale of their production.

Key words: productive efficiency, economic efficiency, scale of production, pigs

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 9.04.2009

Do cytowania – For citation: Borecka A., 2009. Efektywność produkcji żywca wieprzowego w gospodarstwach regionu Polski południowo-wschodniej w zależności od wielkości skali produkcji. J. Agribus. Rural Dev. 3(13), 19-24.